

Két hír az Európa Parlamentből

Tudunk-e élni a szabadsággal?

Bizonyára sokan és sokszor elgondolkoztak már azon, hogy mi a szabadság? Mit értettek alatta elődeink, nagyszüleink és szüleink? Mit jelent e szó nekünk ma? Értjük-e a szót és tartalmát? Megértjük-e, megtiszteljük-e azokat, akik különböző korokban harcoltak és az életüket áldozták érte. Elgondolkoztunk-e már azon, hogy nem is keveseknek mily alantas és erkölcsi mélységekbe kell lesüllyedni ahhoz, hogy az így kapott szabadságot csak és csak önnön hasznukra használják ki. A szabadság szó érzékeny szó. Elgondolkozzatok.

Surján László, európa parlamenti képviselő 2009 novemberében pályázatot írt ki, amelynek prózai egyszerűséggel a *Tudunk-e élni a szabadsággal* címet adta. A cél is „egyszerű” volt. Elmondani, számba venni, hogy húsz évvel a mostani szabadságunk kivívása után éltünk-e vagy sem a megszerzett lehetőséggel. A legjobb munkák szerzőit brüsszeli kirándulás várta.

Idézve Surján Lászlót, az eredmény minden várakozását felülmúlta: *„Mintha csak a forradalmunkra emlékeztető számmisztika irányította volna, 56 pályamunka érkezett, s többségük olyannyira kiemelkedő színvonalú, vagy szívbemarkolóan magával ragadó volt, hogy eredeti elképzelésünktől eltekintve, az összes pályázót első díjban részesítettük, azaz meghívtuk az Európai Parlamentbe.”*

A pályázók nagy többsége élt a lehetőséggel, s így május 31-én kora hajnalban a budapesti *Műcsarnok* bejárata előtt több mint 40 meghívott pályázó (köztük, beleértve magamat is, több felvidéki) szállt fel a Brüsszelbe induló buszra.

Az első, s talán a legnagyobb meglepetés akkor ért, amikor láttam, hogy az utazók nagy többsége inkább tizen-, mint huszonéves fiatal, akik jó esetben is csak a szüleiktől, ill. nagyszüleiktől ismerhették meg az 1989-es év eseményeit. Mégis vállalták a véleménynyilvánítást, s nem is akármilyen szinten. Írtak arról, amit hallottak, be-

szélgettek azokkal, akik ott voltak, s elmondták azt, amit ők minderről gondolnak. Hihetetlen őszinteséggel! Sokat és sokakat lehetne idézni. Példaként olvassuk a *Marosvásárhelyi Művészeti Líceum* (középiskola) diákjának, **Szekeres-Ugron Villó** aktuális problémáinkat elemző írásának zárógondolatait: *„Ha ezeket a problémákat nem orvosoljuk, akkor elődeink erőfeszítései hiábavalóak lesznek. Ha hagyjuk, hogy a történelem megismételje önmagát, nem biztos, hogy a második rendszerváltást még megérjük, hogy lesz még magyar a Földön, aki majd elmesélheti saját gyermekeinek, unokáinak a mi történetünket. Én elregéltem nagyszüleim történetét. De vajon az én gyermekemnek, unokámnak, dédunokámnak lesz-e lehetősége ugyanezt megtenni? Ez csak tőlünk függ, attól, hogy képesek vagyunk-e felismerni és orvosolni társadalmunk problémáit, vagy hagyjuk őket tovább fajulni, nem törődve a jövővel. Hisz értéktelített múltból fakadhat értéktelen jelen, de értéknélküli jelenből ritkán fakad értékes, fényes jövő.”*

A négynapos kirándulás fontos része volt az Európa Parlament meglátogatása. Itt Surján László ismertette a tudnivalókat. Részesei lehetünk a magyar néppárti delegáció által szervezett Trianont (is) idéző, de a jövőbe mutató kiállítás megnyitójának, melyen az *Európai Néppárt* elnöke, **Gál Kinga**, **Bauer Edit** és **Tőkés László** szólaltak fel. A kirándulás további programjában Brüsszel, Gent, Brugge, Ostende majd, már útban hazafelé, Köln nevezetességei szerepeltek.

Abban, hogy ezeknek a napoknak az eseményei élményként maradtak, maradhattak meg, meghatározó szerepe volt Surján László asszisztensének, a nagymegyeri **Mikóczy Ilonának**, aki nemcsak a pályázat egyik ötletadója, de a kirándulás előkészítésnek is legfőbb irányítója volt. (A pályázat teljes eredményét a <http://mkdsz.hu/content/view/18701/202/> oldalon olvashatják. Innen elérhetőek az eredeti pályamunkák is – beleértve a felvidékiekét is.)

Kiállításmegnyitó. Balról jobbra: Joseph Daul, Gál Kinga, Szájer József és Tőkés László

Trianonról másképpen

Ismert, nemzetközileg elismert tudósokat és személyiségeket mutatott be az *Európa Parlament* brüsszeli épületében napokban zárult kiállítás, amelyet a trianoni döntés kilencvenedik évfordulója alkalmából szervezett az *Európai Néppárt* magyar képviselőcsoportja. Mint azt a címe – *Világhírű magyarok: a trianoni múlt, schengeni jövő* – is jelezte, a szervezők alapjaiban nem a múlt feletti sajnálkozást tűzték ki célul, hanem azt, hogy a személyiségek eredményein keresztül felvillantsanak valamit a magyarok által a világnak adott értékekből.

A nagyon ötletesen elkészített táblák egy-egy életutat mutattak be. Az ezekhez kapcsolt térképen, az azon bejelölt születési hely pedig mindennél egyértelműbben jelezte, hogy a magyarság nem csak a mai Magyarország területére korlátozódott és korlátozódik. Nem kellett különösen bizonygatni személyiségek által létrehozott értékeket sem, hiszen azok önmagukért beszélnek. **Gábor Dénes** (Budapest, Nobel-díjas fizikus), **Szent-Györgyi Albert** (Budapest, Nobel-díjas biokémikus), **Márai Sándor** (Kassa, író, újságíró), **Jedlik Ányos** (Szímő, természettudós), **Bartók Béla** (Nagyszentmiklós), **Liszt Ferenc** (Doborján, zeneszerző), **Kőrösi Csoma Sándor** (Kőrös, utazó, nyelvész), **Bolyai János** (Kolozsvár, matematikus), **Neumann János** (Budapest, matematikus), **Irinyi János** (Nagyléta, feltaláló), **Petzval József** (Szepesbela, feltaláló), **Kempelen Farkas** (Pozsony, feltaláló), **Puskás Tivadar** (Pest, feltaláló), **Ifj. Rubik Ernő** (Budapest, feltaláló) **Munkácsy Mihály** (Munkács, festőművész).

A kiállítást a védnökséget is vállaló **Gál Kinga** nyitotta meg, őt követően **Joseph Daul**, az Európai Parlament néppárti képviselőcsoportjának vezetője, valamint **Bauer Edit** és **Tőkés László** mondtak beszédet. A megnyitón jelen voltak a **Surján László**, néppárti képviselő által tavaly novemberben *Tudunk-e élni a szabadsággal* címen meghirdetett pályázat résztvevői is.

A kiállításról és véleményükről közvetlenül a megnyitó után Gál Kingát és Tőkés Lászlót kérdeztem.

Gál Kinga:

Versailles-ban 90 éve írták alá azt a békeszerződést, amely számunkra trianoni szerződésként vált ismertté. Ez számunkra egy nagyon komoly és tragikus következményekkel járó békeszerződésről volt. Ezt az eseményt kellett tudnunk nekünk itt úgy elmondani, hogy emlékezzünk, de ez ne azt jelentse, hogy a múltba fordulunk vissza. Mit tudunk mi ebből azzal, hogy erről beszélünk a jövő számára adni. Engem folyamatosan az hajt, hogy mi pozitívat tudunk a gyerekeink felé felmutatni, hogy hogyan tudnak ezzel az egésszel majd tovább élni... A szüleinknek nagyon nehéz volt, de a mi generációnknak sem volt könnyű. Én magam is Kolozsvárott születtem és Nagyváradon nőttem fel. Én úgy gondoltam, hogy ma Európában ilyen formában lehet elmesélni. Hogy bemutatjuk azokat a híres magyarjainkat, akik magyarként ismertek a világon. Ha megnézzük a születési helyeiket, akkor azt látjuk, hogy azok ma már kívül esnek

a mai Magyarország területén, és a különböző utódállamok területén vannak. Mégis, ha beszélünk róluk, akkor mindenkiben az marad meg, hogy magyarok. Ebben van az üzenet! Az, hogy a nyelvük, az identitásuk, mindaz, amit megalgattak, nem köthető bele a határokba. Az felüláll ezen, és továbbvezet minket. Azt is gondolom, hogy azért fontos ezt az Európai Parlamentben is elmondani, mert Európa adja azt a keretet, ahol ezekről a kérdésekről lehet vitázni. Azért jó Európa, mert igenis eljutunk addig a pontig, hogy ne legyenek tabuk, hogy mindenről lehessen beszélni, és ha kibeszéljük, akkor tudjunk találni jövőbe vivő megoldásokat is.

Tőkés László:

A bibliai bénákra, vakokra, sántákra, csonka-bonkákra gondolok, ahogyan **Károlyi Gáspár** nevezi őket. Ha ezen a gyászos évfordulón leszükítenénk a gondolkodásunkat, akkor csak a csonkaságunkat emlegetnénk, a nyomorúságainkat és a fájdalmainkat. Bár joggal és joggal tesszük ezt. Azonban ezek a csonka-bonkák azok, akiket Krisztus Urunk az út mentén emelt fel, szólított és gyógyított meg. Ők Isten kegyelmével dicsekedtek és nem a nyomorúságukat mutogatták. Ezzel a metaforikus képpel fejezném ki a lényegét. Nekünk a gazdagságunkat kell bemutatnunk és nem a veszteségeinket! Az értékeinket, amelyek valóban a határok felett létező **Illyés Gyula**-i értelemben létező hazát ábrázolják a magasban. Ez a szellem magassága, az értékek, a tudomány, a hit, a művészet, az irodalom magassága. A halál ellen az élettel kell érvelni. A pusztulás ellen a teremtéssel, az értékekkel. Nagyon jónak tartottam azt az ötletet, hogy szellemi nagyságainkkal rajzoljuk a kis Magyarországot meghaladó Kárpát-medencei Magyarországot. Ezt sikerült itt megvalósítanunk.

A gyásznak is megvan a helye és a szava. A gyászhoz való jog alapvető emberi jognak nevezhető, **Szophoklész** *Antigoné* c. darabjának az értelmében. Sajnos még mindig nem törlesztettük adósságunkat halottaink, áldozataink, mártírjaink, hőseink iránt. Sőt tilalom alá esett ez, és még mindig bennünk él a tilalom önkorlátozó reflexe. Tehát helye van a gyásznak, de túl kell lépni rajta, mint a nagypénteken, húsvétkor. Túl kell lépni ezen. Az *Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács* legutóbbi erdélyi közgyűlésén is meghirdettük Trianon gyógyítását. Ez is egy pozitív szemléletű, a jövőképből, nem a múltban jeleskedő magatartás.

A kiállításon felsorolt személyiségek mellett én a névtelen hősokeket is kiemelném. Nagyanyám tanítónő volt Szépkényerűszentmártonban. Ő nem volt hajlandó felesküdni a berendezkedő új román hatalomnak 1920-ban, ezért elvesztette az állását. Tőkés nagyapám pedig háromszéki esperesként a 4 év alatt, amikor visszatért Erdély, tagja volt a magyar országgyűlés felsőházának. A mi köveink is beépültek az országházba, a mi verítékünkkel is épült a haza, és én ezeket a csodálatos nagyságokat az elidegeníthetetlen és szétszakíthatatlan nemzet tagjainak és oszlopainak tartom, amelyen felépül a nemzet boltozata a Kárpát-medencében.

Puntigán József

Még mindig nem sajátítottuk el a demokrácia játékszabályait

Születésnapi beszélgetés Ferdinandy Györggyel

Októberben ünnepli 75. születésnapját. Büszkén mondja, hogy az ősei Rozsnyóról és Kassáról származnak, arra már kevésbé büszke, hogy Rozsnyón, ahol egyik szépapja a város első embere is volt, még sosem járt. 1956-ban kalandvágyból Nyugatra ment, végül Puerto Ricóban kötött ki. Francia írónak indult, de a sikerek és a *St. Exupéry-díj* dacára a magyar nyelvet választotta. Gyerekei szétszórva élnek a nagyvilágban, de ő az első adandó alkalommal hazajött, s az év nagy részét a dédszülei által épített Sas-hegyi villájában tölti. A maradék hónapokat pedig Floridában kényszerű gyógykezelésen, ahová csak az írógépét viszi magával. Bamba és mosolygós vagyok ilyenkor – írja egyik levelében. **Kukorelly Endre** szerint ő a legszemélyesebb magyar író, akinek az életében és az írásaiban benne van az egész XX. század.

Ferdinandy Györggyel Budapesten beszélgettünk irodalomról, politikáról, érvényesülésről, s arról, hogy nem is olyan könnyű a demokrácia alapelveit elsajátítani. Fülledt hőség, esőre áll az idő a Sas-hegyen. Az ócska magnóban egy régi, ütött-kopott hangfelvételen **Tóth Menyus** hangja szól. Anyám az utolsó éveiben csak ezt hallgatta – mondja Ferdinandy György, mielőtt bekapcsolnám a diktafont. Ha nem ment volna ki Nyugatra, talán még ma is ismernék. De őt **Seress Rezső**vel ellentétben elfelejtették. S óhatatlanul arra gondolok, hogy ilyenkor a saját életpályájára gondol, amely tele van kalandokkal, s bár hazatér 1990-ben, mégis talán túl későn, amikor már nem sikk az irodalom.

– Biztos feltették már a kérdést sokszor, ki választotta a könnyebb utat 1956-ban, aki elment, vagy aki idehaza maradt?

– Nem lehet erre válaszolni. Minden esetet külön-külön

Ferdinandy György otthonában • Juhász Dósa János felvétele

kell megítélni. A közhiedelemmel ellentétben nagyon nehéz dolgunk volt, de többségünkben volt egy akarat, hogy majd mi bizonyítjuk, hogy vagyunk valakik, s mi majd két vállra fektetjük a Nyugatot. S ez az akarat hiányzott az itthon maradtakból, akiket körülvelt egyfajta letargia. Ezért szoktam azt mondani, hogy valószínűleg nekik volt nehezebb.

– Belegondoltál már abba, hogyan alakul a pályád, ha itthon maradsz?

– Nem egyszer. Amikor elmentem, délelőttönként az ELTE-n voltam magyar–francia szakos tanár, délutánonként buszsofőrként dolgoztam. S mivel békés természetű ember voltam, valószínűleg betörtem és megalkudtam volna. Nem volt nekem semmi bajom a világgal, csak az fájt, hogy a háború után a megbélyegzettek közé kerültünk, és a saját házunk garázsában, operettvilágban éltünk. Ez az operett odakinn alakult át drámává, ahol bizony nem volt könnyű visszhang nélküli magyar íróvá lenni egy teljesen idegen nyelvi közegben. **Márai**nak könnyű dolga volt hozzánk képest, hiszen már itthon is magyar író volt, s emigrálva sikeresen játszotta a menekült író szerepét. Szerencsémre akadtak olyanok, akik egyengették egy fiatal, kezdő író életét, mint **Cs. Szabó László**, **Szabó Zoltán** vagy **Határ Győző**. Márai soha egyetlenegy fiatal írónak a megkeresésére sem válaszolt, s teljesen elzárkózott a világ elől. Ezt nem is tudom neki megbocsátani. Egyszer az egyik rokonom, **Ferdinandy Mihály** véletlenül találkozott vele, s csak annyit mondott róla, hogy olyan volt, mint egy megfagyott mopszli.

– De mennyire élhette meg Márai tragédiaként, hogy gyakorlatilag egyik pillanatról a másikra olvasótábor nélkül maradt, hisz a nevét sem volt szabad leírni idehaza. Ahogy a Te nevedet sem ismerhették meg a rendszerváltás előtt.

– 30 év, az tényleg rendkívül nagy idő, ami kiesett az életünkből. De hangsúlyozom, ő ismert író volt, amikor itt hagyta az országot, s ráadásul megkapta a hatalmas Goldschmied-vagyont, így anyagi gondjai sem voltak, míg nekünk a semmiből kellett felépíteni az életünket. Amikor kimentem, először kőműves voltam, később a Ford-gyárban töltöttem az akkumulátort, s évek teltek el, amíg eljutottam oda, hogy tanítani kezdtem egy kis, nyomorult Puerto Rico-i egyetemen. S mindezek mellett kellett volna magyar íróvá válnom! Ezek után engedjék meg, hogy fenntartásaim legyenek Márai emberi minőségével kapcsolatban. Furcsa ellentmondás, de Márainak tulajdonképpen nagy szerencséje volt, hogy a kommunisták a polgári irodalmat kiirtották, hiszen így 1989 után hiánypótlóként robbanhatott be a magyar irodalomba. Mivel írni akarok Márairól, végiglapoztam a műveit, a kor irodalmát, s rájöttem, hogy volt a kornak több ragyogó tehetségű

polgári írója is, akiket teljesen elfeledtek. Hadd említsem meg közülük **Heltai Jenőt**, akinek pl. az *Almokháza* c. regénye magasan veri *A gyertyák csonkig égnek* c. Márai-regényt, amelyet csak többszöri nekifutásra tudtam elolvasni, mert igencsak unalmas volt. Heltai legnagyobb hibája, hogy slampos volt, s folytatásokban írta a regényeit, némi aprópénzért, ezért sokszor nem ügyelt a részletekre, s a csiszolásra vajmi kevés ideje maradt. Ha a kezembe adták volna, hú, de meg tudtam volna szerkeszteni.

- *Soha, egy percig sem bántad meg, hogy elmentél, hisz, ahogy magad is írod, az akkori döntésed hirtelen született, s csak egyszerű kalandnak indult.*

- Nem tudom már utólag megítélni, hogy mennyi megaluvásra lettem volna képes. De elég, ha csak kinézek az ablakon, s velem szemben blokkházakat látok. Az a telek szintén a miénk volt, de öcsém félelmében, hogy elkobozzák, inkább eladta. Lehet, hogy ha maradtam volna, még mindig a miénk lenne.

- *S ha maradsz, akkor is író lettél volna?*
- Persze, hisz már az egyetemi évek alatt írogattam.

- *Az ember felnőtt fejjel már másképp látja a rendszerváltást megelőző éveket-évtizedeket, mint annak idején, amikor belevágtunk a bársonyos forradalomba, s azt hittük, hogy megválthatjuk a világot. Te Nyugatról hogyan láttad a hatvanas-hetvenes éveket?*

- Sok kortársammal ellenétben én elég hamar hazalátogattam, hisz apám toloszékhez volt kötve, s öt-tízévenként turistavízummal hazaengedtek látogatóba. S engem is ismertek a hazai írók, hiszen a *Szabad Európában* én recenzáltam őket. De hogy visszatérjek a kérdésedre, csupa felháborító dolgot fogok válaszolni. Évtizedekig Puerto Ricóban, egy amerikai gyarmaton éltem, ahol az amerikaiak elsősorban a helyi kultúra kiirtásával voltak elfoglalva. Bár csak a sziget tíz százaléka volt amerikai katonai támaszpont, a szigetet elárasztották a kulturális szeméttel, nem is beszélve arról, hogy az emberek döntő többsége rendkívül szegény volt. Így, amikor hazaköltöztem, nem voltak illúzióim a Nyugattal kapcsolatban. Az ottani egyetemen a rabszolgák unokái voltak a diákjaim, s én velük voltam szolidáris. S hazalátogatván azt láttam, hogy itt is van egy kivételezett művészcsoport, akik mindent megkaptak, elég volt bemenniük Aczél elvtárhoz. **Szónyi Zsuzsa** például az apja összes festményét kivitte Rómába, és pénzzé tette, majd a rendszerváltás után azt nyilatkozta, hogy attól félt, hogy fejbe lövik vagy felakasztják. De kérdelem én akkor, hogy is van ez? Ezekről az alakoktól megpróbáltam elhatárolódni, így szerencsésen kizártam magam az ún. kulturális elitből.

- *Azt írod valahol, hogy a feleséged meglepődött, amikor sétálván az éjszakai Budapesten, s benézvén az ablakokon, mindenütt halomban álltak a könyvek. A kultúrához nagyon olcsón hozzá lehetett jutni akkoriban, s nem volt luxuscikk, mint manapság.*

- Az irodalomnak, a kultúrának más volt a szerepe, mint ma. Mindenki tőlük várta a szabadság eljövését. De a dolgok másképp alakultak. Annak idején Nyugaton is működött a szolidaritás a szegényebb rétegek felé, létrejöttek a szakszervezeti mozgalmak, de miután a Szovjetunió megbukott, ezeket rögtön felszámolták. Kiderült, hogy mindez csak álca volt, s arra szolgált, hogy itt is fel tudják mutatni, hogy nem csak a szocialista blokkban van meg a munkás biztonságérzete. Ma, ha valaki állásba kerül, aláíratnak vele egy papírt, hogy semmilyen szakszervezetbe nem lép be. Az amerikaiak ma már nem tudják, hogy mit is ünnepelünk május elsején. Az ottani munkavállalók számára övön aluli ütés volt a szocialista blokk szétesése, mert az addig meglévő jogaik egyik percről a másikra semmivé lettek. S bár voltak a rendszerváltásnak pozitív eredményei is, a legelesettebbek sokkal rosszabbul élnek, mint annak idején. S ez a réteg egyre nagyobb számot tesz ki. Ami a legszomorúbb, hogy egy értelmiségi, a szabadságra szakosodott ember, mint én, ma azon gondolkozik egyre intenzívebben, hogy a biztonság nem fontosabb-e. S a válasz egyre inkább az a számomra, hogy a szabadság csak egyes intellektuális rétegeket és a zavarosban halászókat elégítette ki, míg a nagy többség számára a napi kínokat, az alapvető létszükségleti dolgokért való napi csatározásokat hozta el.

- *S hogyan fogadtak benneteket Nyugaton? Az ottani emigráció is rendkívül vegyes képet mutathatott, hiszen gazdasági menekültektől kezdve háborús bűnösökön át elég széles volt a skála.*

- Eleve megvolt bennük az előítélet irántunk, hogy minket már megfertőzött a kommunizmus, s ezért eleinte mereven elutasítottak bennünket. Öt-hat év kellett hozzá, míg végre sikerült ennek a társaságnak lapot kiadnia, így jelenhetett meg a *Párizsi Magyar Műhely* a hatvanas évek elején. Persze, ehhez az is hozzájárult, hogy mi is kineveltük azt az „urambátyám” világot, s azokat, akik még akkor is a régi, már idejétmúlt normák szerint próbáltak élni, ami számunkra tragikomikusan hatott.

- *Mielőtt ismert magyar író lettél, franciául is szerencsét próbáltál.*

- Igen, de ez nem tartott sokáig. Holott igazán jól indult a francia nyelvű karrierem, hisz a hírneves *Denoël* kiadó fogadott a kegyeibe, amely előtt sikertelenül álltak sorban a francia anyanyelvű, jó nevű írók. A baloldali *Le Monde*-nak én voltam a vasárnapi novellistája hónapokon át.

- *Kukorelly Endre írja rólad, hogy te vagy a legszemélyesebb magyar író, aki egész életében nem csináltál mást, mint a saját és a barátaid életét vetted papírra.*

- Nagyon sok fikció van minden könyvemben, viszont az egyes szám első személy kifejezési formává vált az írásaimban, amihez a mai napig ragaszkodom. De ez természetesen nem mind én vagyok. Abban viszont feltétlenül igazad van, hogy a családom életén kívül megírtam

a barátaim történetét, akiknek az élete szintén kész regény volt.

- *Megírtad édesapád, később édesanyád regényét is, akik se a papíron, se az életben nem fértek meg hosszú távon egymás mellett. Mit szóltak ők vagy a családtagok ezekhez a művekhez?*

- Soha nem szóltak semmit, valószínűleg nagyon idegen volt a számukra az egész. Nem miattuk mentem el 1956-ban, hanem azért, mert egy budai, német származású kispolgári közegek voltam a tagja, amely közegek engem megfojtott. Amikor hazajöttem, megtaláltam őket, szeretettel fogadtak, de soha egy pillanatra nem felejtettem el, miért is mentem el.

- *Puerto Ricóban a diákjaid tudták, hogy írsz?*
- Ugyan, nem szóltam erről senkinek.

- *S arra nem gondoltál, amikor átköltöztél az óceánon túlra, hogy megpróbálkozz spanyolul írni?*

- Nem, túl sok lett volna egy újabb nyelvváltás. Amikor már kinn voltam egy-két évet, rájöttem, hogy a francia nyelvtudásom milyen gyorsan kopik, ellentétben a magyarral. S be kellett ismernem, hogy ez az édes, elárult magyar nyelv sokkal erősebb bennem, mint a francia, amelyre olyan büszke voltam. Márai azt jósolta, hogy megkopik idegenben a nyelvünk, mire írtam neki egy levelet, hogy vegye meg a libatömésről vagy a gombatenyésztsérről szóló szakkönyvet, s gyakorolja a magyar nyelvet.

- *S kivel tudtál magyarul beszélgetni odakint?*

- Senkivel. A francia feleségemet és a három gyerekemet nem tudtam rávenni arra, hogy megtanulják a nyelvet, pedig még Sárospatakra is elküldtem őket. A kubai feleségem, s a közös fiunk viszont megtanult magyarul, igaz, ő egy ideig itt járt Budapesten iskolába.

- *Olvastam valahol, hogy a Ferdinandy család kötődik a Felvidékhez.*

- A család rozsnyói eredetű, az 1740-es években Rozsnyó városbíráját **Ferdinandy Mátyás**nak hívták. A címerlevelet 1794-ben **I. Ferenc**től kapták, majd **Ferdinandy Mihály** és testvére, **György**, akik részt vettek Berlin elfoglalásában, grófi címet kaptak. György kint maradt, megnősült, s többet nem tud róla a családi krónika. Ez kísértett engem is, hiszen én is hasonló cipőben jártam, mint ő. S ehhez volt út az irodalom.

- *S a család mikor váltott németről magyarra?*

- A Millennium idején, amikor elkezdődtek a nagy építkezések, s a férfiak mind építészek voltak a családban. A dédszüleim egyébként Kassán találkoztak, hiszen az anyai ág kassai eredetű, s ma is élnek rokonaim Kassán és Tornynosnémetiben. De irodalmár nem volt köztük. Emlékszem, hogy az egyik nagybátyám muzeológus volt, s amikor meghívót küldött az egyik előadására, anyámék egy elegáns mozdulattal szétépték, s röhögve csak ennyit

mondtak: megint a Mihályka marhaságai. S innen igen nehéz volt kitörni.

- *Már két évvel a rendszerváltás előtt megjelent az első magyarországi köteted a Magvető Kiadó jóvoltából. Hogyan fogadtak idehaza?*

- Meglepően jó volt a fogadtatás, az olvasóközönség mellett az írók is szeretettel fogadtak, a nevemet már előzőleg is ismerték, bár sokáig csak úgy írhatták le még a *Nagyvilágban* is, hogy **Georges Ferdinandy**, francia író. A kánonba kerülés viszont egy más história. Olyanokat futtatnak, akiknek nincsenek írói kvalitásaik, s olyanokat vesznek semmibe, akik bárhol a világ más táján nagy írók lennének. Hadd mondjak neveket: hallottál már **Lábass Endréről**? De ott van **Gion Nándor**, aki világhírű lehetne, s hogy nem lett, az ennek a betokosodott, provincialista szellemiséggel megáldott magyar irodalmi életnek a vétke. Az viszont, hogy nem lettek világhírű íróink, nem a nyelv hibája, hanem ennél sokkal prózaiabb oka van, ugyanis nincs mondanivalónk a nagyvilág számára. Tipikus példa erre **Kertész Imre** esete, aki közel sem tartozik a legnagyobb magyar írók közé, de olyan mondanivalója volt, ami az egész világhoz szólt, nem beszélve arról, ahogy meg tudta fogalmazni. Egy majdnem vidám, elviselhető barakknak mutatja egy kamaszfiú szemén át a haláltábor, s ez a morbid megközelítés megdöbbentette a nyugati olvasót is. S ezért megérdemelte a Nobel-díjat. Az a kirekesztés, ami itthon zajlott körülötte, az az itthoni beteges provincializmus terméke volt, s egész egyszerűen megbocsáthatatlan. S még nem is említettem **Bodor Ádám**ot vagy **Tar Sándort**, akit besúgónak kiáltottak ki, s nem azzal foglalkoznak, hogy **Móricz** óta a legnagyobb realista íróink. Biztos voltak árthatmas férgék is, de a többség csak kényszerű hangulatjelentéseket írt. S emiatt pelengérré állítani őket bűn.

- *S ti ott kint, tudtatok tenni azért, hogy a magyar irodalmat a Nyugat megismerje?*

- Nekünk kötelező volt az ablaknyitogatás, s a hazai irodalom legjobbjait meg kell mutatni a nagyvilágnak. Évtizedek óta készítem a nyersfordításokat, bár csak költokeket fordítottam, a prózaírókra egész egyszerűen nem jutott időm. Volt idő, amikor franciára is fordítottam, ma főleg spanyolra fordítok, amit aztán a spanyolt anyanyelvi szinten bíró ottani költők véglegesítenek. Több ilyen kötet is megjelent már. Az igazi gond viszont az, hogy a mai Nyugatot, Amerikáról már nem beszélve, nem igazán érdekli, mi történik Kelet-Európában.

- *Esterházy, Nádas, Dalos György – ők a nyugati irodalmi világ magyar favoritjai.*

- **Esterházyt** igazából csak itthon fújták fel, bár érdekes és fontos jelensége a magyar irodalomnak, de Nyugaton soha nem volt 3 ezernél nagyobb olvasótábora. **Dalos György**öt senki nem tartja írónak. **Nádas Pétert** viszont képtelenség végigolvasni. Ha majd hozol valakit, aki képes volt végigolvasni, beszélhetünk róla.

- *De vannak kedvenceid a legfiatalabbak közül is.*

- Hadd említsem meg **Csender Leventét**, aki Székelyudvarhelyről települt át Budapestre. Két aranyos kisgyereke van, s igen boldog családi életet él. De most önző módon azért aggódom, hogy ezek után fog-e még érdemlegesen írni. Minden könyvhéten beszerzek legalább 50 ajándék-könyvet, amit illene elolvasni. A sajtószabadság egyik nagy hátránya, hogy ma nincs kritikai élet, s minden szemét megjelenhet. Sokszor a pusztá véletlen műve, ha felfedezek egy-egy gyöngyszemet.

- *Az soha nem került szóba, hogy valamelyik íráso-
dat megfilmesítsék?*

- De igen. **Szomjas György** most filmesíti meg *A mosoly albuma* c. írásomat, amely arról szól, hogyan próbálták meg az ötvenes években kiirtani a magyar középosztályt.

- *S újjáalakult már ez a középosztály?*

- Valami létrejött ugyan, de ennek a mai újjazdag rétegnek nincs meg az a morális háttere, ami a régi középosztálynak megvolt. Csak reménykedhetünk, hogy évek-évtizedek alatt eljutnak arra az etikai-morális szintre, ahol a kommunizmus alatt kiirtott egykori középosztály volt. Egyelőre ennek nem sok jelét látom.

- *2010-ben hogyan látod Magyarország helyzetét?*

Nyugaton az emberek hozzászórtak a demokráciához, s természetes számukra, hogy a választások lényege abból áll, hogy négyévente váltják egymást az aktuális kormányok. Nálunk ehhez nem szoktak hozzá még húsz év elteltével sem, s több barátom is volt az elmúlt hetekben nálam, akik elmondták, hogy innen most, azonnal el kell menni, mert diktatúra van kialakulóban. Én semmi ilyesmit nem látok, csak azt, hogy az egyik párt felváltotta a másikat. S ezt meg kell szokni, ennyi az egész. Azt is elmondtam a baloldali barátainak, hogy nyolc év baloldali kormányzás alatt ezt az országot teljesen kifosztották, ami azt is jelenti, hogy a demokrácia játékszabályait még mindig nem sajátítottuk el.

Juhász Dósa János

*

Ferdinandy György

Mutti

Hogy miért, azt már nem olyan könnyű megmondani. Hogy hosszú életű lehess a földön - mondja, ha jól emlékszem, a tízparancsolat. Konkrétabban, mert a világra segítettek. Meghoztak érted mindenféle többé-kevésbé kétes értékű áldozatot. Csupa közhely. Tény, hogy a szüleinek hálás szokott lenni az ember.

Apám szegény - tolókcocsijában - nem jutott volna messzire. De anyámnak azért leszek hálás, amíg élek, mert hiába hívták és hiába fenyegették, a mutti megmakacsolta magát, és maradt.

Elnézem nálam szerencsésebb társaimat: az egyik valamelyik miniszterelnök tanácsadója, a másik fél kézzel vezet holmi külföldi mamutvállalatot. Limuzinok viszik ide-oda őket, fél évszázad óta nem ültek se buszon, se villamoson. Vannak, akik még beszélnek magyarul, de a legtöbben már a második mondat közepén nyelvet váltanak.

A harmadik mondatot pedig... minek! Nekem sincsen számukra három mondatom.

Hát igen. Kivitték őket, vagy kimentek utánuk. Megcsinálták az életüket Kentőikiben, utánam az özönvíz, az alvégből és az anyanyelvből csak por és hamu maradt.

Anyámnak mindössze három nagy utazására emlékszem. Az első: 1944 karácsony éjszakáján felpakolt minket egy katonai teherautó ponyvája alá, és átmentett a Franklin Társulat Irányi utcai raktárába. Idejében: Budán akkor már javában álltak a harcok, néhány nappal később a mi házuk is telitalálatot kapott. Koromsötét éjszaka volt, a sofőr lépésben kerülgette a lyukakat az Erzsébet hídon.

Az Irányi utcából akkor mentünk tovább, amikor bejöttek az oroszok. Innen már csak szánkón. Én húztam, anya tolt a matracok tetején kuporgó öcsémet, húgomat. Ez az út rövidebb volt: végigfújtattunk a Kecskeméti, majd a Baross utcán. A Mikszáth tér sarkán töltöttük az egész január hónapot.

Anyánk kijárt a pék elé, sorban állni. Ha végiggéppuskázták a raták a Baross utcát, mindenki szétszaladt. Ő pedig jött haza, diadalmasan, egy-egy nagy, meleg veknivel a hóna alatt.

A téren két ló hevert a hóban. Oda este jártunk: baltával szeleteltük a csonttá fagyott állatokat. Akkor már mindenki elmenekült a városból, aki félt. Kocsioszlopok haladtak Nyugat felé az országutakon.

Anyámnak akkor jutott eszébe, hogy az Irányi utcában felejtette az útlevelét, amibe bele volt vezetve a három gyerek és a vízumok. Egy gyenge percében nyilván fel akart kerekedni ő is.

Ez volt anya második utazása, a Mária és az Irányi utca között. Mint később mesélte, a legnehezebb.

A Kálvin téren még álltak az utcai harcok. Egymást lőtték magyarok, németek, oroszok.

- Menjen haza, mama! - kiabáltak a katonák.

- Menjete ti! - felelte anyám. - Én itthon vagyok!

A raktárban egy pillanat alatt megtalálta az útlevelét, délre már vissza is érkezett. Kis híján eltévedt - mesélte. Amíg odavolt, felismerhetetlenre bombázták a Kálvin teret.

Az útlevelet bedobta a tűzbe. Vaskályhában fűtöttünk, volt egy ilyen jancsi-kályha azokban az időkben, amin - ha volt mit - még főzni is lehetett. Nem lett nyugatos belőlünk. Amikor kitavasodott, visszamentünk Budára. Akkor már targoncán toltuk a matracokat.

Ezzel be is fejeződött anyám harmadik, utolsó utazása. Jöhetett bármi: kitelepítés, forradalom vagy ellenforradalom, ő összeszorította a száját, és a dédszülők barackosá-
ban maradt.

*

Azokról, akik nyakukba szedték a világot, azokban az időkben nem sokat hallott az ember. A szerencsésebbek kaptak néha tőlük egy-egy képeslapot vagy IKKA-csomagot.

Ha jól meggondolom, még én voltam a legmozgékonyabb a családban. Nem rajtam múlt, de eljutottam a nagyvilágba, nem is egyszer és nem is akárhogyan. 1947-ben például Brüsszelben tett le egy éhező gyerekeket szállító vöröskezes vonatot. Nevelőszülőkhöz kerültem, már-már úgy volt, hogy velük maradok. Azután anya közbelépett: nem írta alá az örökbefogadásomhoz szükséges nyilatkozatokat. Hazakerültem, mire feketelistára tettek a magyarországi gimnáziumok.

Ötvenhatban is kisodródtam, amikor megnyílt a határ. Anyámat akkor már nem hívta a rokonság. Tudták már, hogy még ha mindenki elmegy is, ő - mint mondtuk: dafke! - itt marad.

Haza ugyan már nem toloncoltathatott, de amikor meghirdették az amnesziát, elkezdte építeni a házat. Tulajdonképpen nem parancsolt soha rám, nem kért és nem erőszakoskodott. Várt. Ő, akinek mindenütt volt rokona a nagyvilágban, nem mozdult Budáról. Mások mehettek, de ő nem mozdulhatott.

Mi mást tehettem, hazajöttem én is. Megtanultam, hogy a betűvető - Hamupipőke. Mindegy, hogy rátalál-e a herceg. Az ő dolga az, hogy - marad.

Eljött az idő, amikor megnyíltak a határok. Hazajöttek, egyik a másik után, nyugatosok, disszidensek, ötvenhatosok. Az egyik a miniszterelnök tanácsadója, a másik fél kézzel vezet holmi külföldi mamutvállalatot. Limuzinok viszik ide-oda őket, fél évszázad óta nem ültek se buszon, se villamoson. Van, amelyik még beszél magyarul, de a legtöbben már a második mondat közepén más nyelvre váltanak.

A harmadik mondatot pedig... Köszönöm, mutti, hogy nem szedte a nyakába a világot. Hogy itt maradt.

Bacska Béla: Őszi táj (akvarell, 1977)